

Олександр Юрійович ГРИГОР'ЄВ

старший викладач, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1374-4450>

e-mail: Gri1970@ukr.net

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, в.о. зав. кафедри, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalya.petryshyn@gmail.com

Андрій Васильович ТОДОЩУК

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ЦИФРОВОГО РЕЙТИНГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ

У статті продовжено цикл публікацій з визначення проблем вітчизняної нормативно-методичної бази для визначення рейтингу юридичної особи за економічними показниками в умовах європейської інтеграції. Запропоновано методичні рекомендації з визначення господарсько-економічного рейтингу юридичної особи на основі кредиту соціальної довіри, аналог якого застосовується у Китайській Народній Республіці та на основі досвіду провідних країн світу. Ці рекомендації пропонується застосовувати державними органами України з метою мінімізації корупції та прозорості надання пільг, привілеїв, державних замовлень.

Ключові слова: рейтинг, критерій, показник, економічне рейтингування

ВСТУП

Сучасна політична і економічна криза є найважчим випробовуванням для українських підприємств. Така ситуація вимагає нового відношення до ефекту та ефективності діяльності вітчизняних підприємств. На сьогодні склалася вкрай складна ситуація для підприємницького середовища: військова агресія росії; несприятливі економічні умови та кон'юнктури світового ринку; відсутність чітких критеріїв в оцінюванні економічної діяльності підприємства з боку державних органів і комерційних установ; недосконалість нормативно-законодавча база, яка в умовах війни набула багато протиріч тощо.

Перелічені фактори мають об'єктивний характер і не залежать від виду і характеру діяльності підприємства.

Сучасні методи і технології рейтингування підприємств, які застосовують державні органи, комерційні банки, фінансові установи тощо, є базовими для прийняття управлінських рішень для керівників даних установ. Але в умовах ковзаючого зовнішнього середовища, невизначеність і непередбачуваність його швидко зростає.

Для чіткого і ясного розуміння, в якій економічній ситуації знаходиться суб'єкт господарювання, необхідно застосувати єдину універсальну методику визначення рейтингу підприємства, якою буде користуватися держава, в особі державних органів й на основі якої будуть розподілятися пільги, привілеї, субсидії, дотації, субвенції тощо. Ця методика має бути досить простою, зрозумілою і прозорою для підприємців. Також необхідно, щоб нею могли скористатися підприємці, менеджери, експерти, інвестори тощо.

Така методика має базуватися на точних економічних показниках діяльності підприємства, які характеризують сучасний стан підприємства і створюють передумови

і гарантії стабільного зростання підприємства у майбутньому.

Однак існуючий рівень якості оцінювання економічної діяльності підприємств фактично відсутній. Державні органи не мають методики оцінювання економічної діяльності підприємств, що не дозволяє їм у прийнятті управлінських рішень практично реалізувати якісні процедури з необхідною точністю. Також це призводить до значних зловживань з боку державних органів у розподіленні різноманітних привілеїв, дозволів, ліцензій квот тощо.

Звичайно, що методика має бути простою в оцінюванні, непрацемісткою, зрозумілою у визначенні основних цілей і напрямків державних органів у тій чи іншій сфері.

МЕТА роботи полягає у ґрунтовному дослідженні та аналогізації міжнародного і вітчизняного досвіду рейтингування господарсько-економічної діяльності підприємств за економічними показниками на території України для розроблення гармонізованих та уніфікованих методичних рекомендацій з рейтингування суб'єктів господарської діяльності в умовах європейської інтеграції України і агресії з боку російської федерації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною базою для проведення дослідження стали методологічні положення, відображені у Податковому Кодексі України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення, Господарському кодексі України та інших законодавчих актах і літературних джерелах у сфері рейтингування суб'єктів господарської діяльності [1-8]. Для одержання результатів роботи використано такі загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – для системати-

зації та виокремлення ключових критеріїв рейтингування підприємств; порівняння – для аналогізації вітчизняного та міжнародного досвіду рейтингування підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для визначення рейтингу підприємства за економічними показниками необхідно визначити завдання, які треба поставити перед цими показниками. З одного боку, ці показники не мають бути занадто складними, а з іншого – кількість показників має бути мінімальна, щоб не ускладнювати процес обчислення і бюрократизацію визначення рейтингування підприємств.

Також державні органи і підприємства на основі цих показників зможуть виконувати такі функції:

- чітко формулювати і обґрунтовано вимагати державними органами від підприємств стратегічні цілі і зміни до них у зв'язку зі здійсненням соціально-економічної політики держави;

- прогнозувати результативність господарсько-економічної діяльності підприємства, а також у разі зміни зовнішнього середовища (зміна кон'юнктури ринків, зміна пріоритетних цілей державних органів, зміна економічної ситуації тощо) здійснювати пошук і оновлення стратегічних і тактичних цілей підприємств;

- виявлення найбільш оптимальних факторів, які впливають на рівень соціально-економічного розвитку підприємств;

- виявлення необхідних змін для швидкого росту темпів економічного зростання підприємств;

- виявлення підприємств, які можуть претендувати на отримання державних пільг, державних субсидій, дотацій, субвенцій;

- виявлення підприємств, які можуть брати участь у державних торгах, можуть отримувати державні замовлення, закупівлі тощо;

- виявлення підприємств, які будуть відноситися до групи «ризик» і відповідно до яких необхідно здійснювати більш ретельні контролюючі заходи з податкових перевірок, митних перевірок тощо;

- виявлення підприємств-«одноденок» підприємств-«прокладок» тощо.

Відповідно до отриманих економічних показників будуть присвоюватися певні бали. Просумувавши їх, підприємство буде входити в одну з п'яти груп. Відповідно до цих п'яти груп будуть розподілятися «плюшки», позитивні рішення державних органів або, навпаки, буде застосовано коригувальні чи навіть каральні заходи стосовно діяльності підприємства.

Визначимо основні показники, до яких буде здійснюватися оцінювання економічних показників діяльності підприємства.

Перший показник – це коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ш}$), який визначається як відношення поточних активів за винятком запасів до поточних зобов'язань.

$$K_{ш} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запас}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (1)$$

Цей коефіцієнт показує здатність підприємства розплачуватись за власними першочерговими зобов'язаннями за рахунок найбільш ліквідних активів підприємства, до складу котрих входять грошові ресурси, дебіторська заборгованість та ліквідні цінні папери. Кое-

фіцієнт швидкої ліквідності показує, скільки грошових одиниць ліквідних оборотних коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань.

Критичне значення $K_{ш} = 1$. У разі $K_{ш} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Значення $K_{ш}$ в межах 1-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги. Це співвідношення є однією з найважливіших характеристик ліквідності підприємства, за що було прозване «кислотним тестом».

Це один з найголовніших показників оцінювання економічної діяльності підприємства. Фондові біржі здійснюють перед прийняттям цінних паперів підприємства до торгів лістинг, тобто операцію оцінювання платоспроможності підприємства за своїми цінними паперами. Першим показником оцінювання виступає «кислотний тест». Якщо він не знаходиться в нормативних межах, то далі оцінювання припиняється і цінні папери підприємства до біржових торгів не допускаються.

Тому у рейтингуванні перевага буде надаватися підприємствам, в яких коефіцієнт швидкої ліквідності відповідає нормативним значенням. Градація буде застосовуватися у динаміці даного коефіцієнта.

Звичайно, що даний коефіцієнт не надає повної інформації фінансового стану підприємства, яке має дебіторську заборгованість або поточні зобов'язання, строк погашення яких не вимагається, але й негайна оплата також не вимагається. Тому необхідно застосувати й інші показники оцінювання.

Наступним показником може виступати коефіцієнт фінансової стійкості. Цей показник дає змогу оцінити залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування ($K_{фс}$), тобто співвідношення власних та позикових коштів:

$$K_{фс} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позичений капітал}} \quad (2)$$

Перевищення власних коштів над позиковими вказує на те, що підприємство має достатній рівень фінансової стійкості і відносно незалежне від зовнішніх фінансових джерел. Нормативне значення $K_{фс}$ повинно бути більшим 1.

Якщо $K_{фс} < 1$, то для підприємства потрібно з'ясувати причини зменшення фінансової стабільності (падіння виручки, зменшення прибутку, необґрунтоване збільшення матеріальних запасів тощо).

Наступним показником є рівень рентабельності реалізованої продукції підприємства ($P_{рп}$), що визначається як відношення чистого прибутку підприємств до собівартості реалізованої продукції:

$$P_{рп} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \quad (3)$$

Цей показник порівнюється з середнім рівнем рентабельності у галузі й відповідно здійснюються певні висновки. Для показника, який має високий рівень рентабельності реалізованої продукції буде присвоюватися високий бал оцінювання.

Хочеться підкреслити деякі особливості розрахунку даного показника. Обов'язково у чисельнику має знаходитися чистий прибуток, а не який-небудь інший.

Таблиця 1 – Рекомендоване рейтингування підприємств за економічними показниками діяльності підприємств
[розроблено авторами]

№ з/п	Назва показників	Одиниці вимірювання	Значення показників підприємства	Нормативне (середнє) значення показників підприємства	Межі коливання балів	Примітки
1	Коефіцієнт швидкої ліквідності			1	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	У разі $K_{ш} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Значення $K_{ш}$ у межах 1-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги
2	Коефіцієнт фінансової стійкості			1	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	Якщо $K_{фс} < 1$, то для підприємства потрібно з'ясувати причини зменшення фінансової стабільності
3	Рівень рентабельності реалізованої продукції			Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
4	Рівень робочого капіталу	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
5	Активи	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
6	Власний капітал	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
7	Інші показники			Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	

Часто деякі особи, особливо політики, у своїх промовах визначають високий або низький рівень рентабельності галузі, підприємств, підприємства, продукції залежно від власних інтересів. Але завжди забувають вказати, яку саме рентабельність вони мають на увазі. Тому що прибуток може бути не тільки чистим, але й валовим, до оподаткування, від основної діяльності, маржинальним, балансовим тощо. І звичайно виглядає це або привабливо, або загрозово, залежно від цілей, які вони переслідують. Тому варто застосувати чистий прибуток, який точніше за все характеризує діяльність підприємства.

Наступний показник це рівень робочого капіталу. Робочий капітал (P_K) – різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями. Тобто робочий капітал є тією частиною оборотних активів, яка фінансується за рахунок влас-

них коштів та довгострокових зобов'язань. Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство не тільки здатне сплатити власні поточні борги, а й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування.

Звичайно, що робочий капітал у рейтингуванні буде порівнюватися з середнім рівнем у галузі. Тільки за такого оцінювання можна говорити про ефективну діяльність підприємства.

Наступним показником будуть виступати активи підприємства – сукупність майнових прав, які належать підприємству і являють собою матеріальні та фінансові ресурси, нерухомість, цінні папери, товарні знаки і ділову репутацію. Звичайно, що в оцінюванні буде порівнюватися рівень активів підприємства з середнім у галузі. Зрозуміло, що існують непрофільні активи, але їх

оцінювання може здійснюватися під час оцінювання соціальних показників діяльності підприємства, про що згадувалося у попередньому циклі статей [7-8].

Також необхідно здійснити оцінювання власного капіталу підприємства – частини активів підприємства після вирахування зобов'язань. Так само як і активи, необхідно здійснити оцінювання рівня власного капіталу у галузі.

Останнім критерієм рейтингування підприємств є інші показники. Державні органи для стимулювання розвитку тієї чи іншої галузі можуть застосовувати у власних інтересах різноманітні показники. Наприклад, коефіцієнт готівкової ліквідності, коефіцієнт фінансової незалежності, рівень рентабельності активів або власного капіталу, рівень ефективності від експорту або імпорту тощо.

Всього у рейтингуванні економічної діяльності підприємств пропонується застосувати всього сім показників. Тобто методика досить проста і легко сприймається. Це також пов'язано зі здатністю людського мозку засвоювати певну кількість даних. В ідеалі легко сприймається кількість даних від 5 до 7.

Рекомендоване рейтингування підприємств за економічними показниками наведено у табл. 1.

Зрозуміло, що у рейтингуванні підприємств за еко-

номічними показниками варто було б здійснити оцінювання і за такими показниками: кількість сплачених податків, кількість працюючих, розмір основних виробничих фондів, плинність кадрів тощо. Але ці показники мали б оцінювати або податкові органи, митні органи, соціальні державні органи, про що згадувалося у наших попередніх публікаціях [7-8].

ВИСНОВКИ

Запропоновані методичні рекомендації з цифрового рейтингування економічних показників підприємств дасть змогу вдосконалити нормативно-правове забезпечення визначення рейтингу підприємства для отримання шкали надійності підприємства як суб'єкта господарської діяльності, ліквідувати істотні проблеми корупції у системі державних органів, покращити фінансову і кредитну дисципліну передусім у центральних органах, а далі й в галузях, областях містах та кредитних установах тощо.

Ці рекомендації дають змогу встановити для сумлінних підприємств можливість отримати з боку держави різноманітні привілеї і уникнення необґрунтованих і часто неефективних перевірок з боку державних органів. Також це значно спростить процедуру отримання кредитів від комерційних фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст.112.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.2084 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. додаток до № 51. ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.
4. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 р. № 665. *Офіційний вісник України*. 2007. № 32. С. 25.
5. Все, что нужно знать о кредитных рейтингах (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENTS&subType=RATING%20DEFINITION
6. Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації / О.С. Кузьмін та ін. Львів, 2012. 284с.
7. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодощук А.В. Методичні рекомендації з цифрового рейтингування підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 12/4. С. 5–8.
8. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодощук А.В. Методичні рекомендації з цифрового оцінювання соціальних показників підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4. С. 10–15.

References

1. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. art.112. (in Ukrainian).
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine of 07.12.2084 №8073-X. *Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. 1984. appendix to № 51. art. 112. (in Ukrainian).
3. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25-26. art.131. (in Ukrainian).
4. On approval of the National Rating Scale: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 26, 2007. № 665. *Official Bulletin of Ukraine*. 2007. № 32. P. 25. (in Ukrainian).
5. Everything you need to know about credit ratings (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENTS&subType=RATING%20DEFINITION (in Russian).
6. Socio-economic diagnostics in the conditions of globalization / O.Y. Kuzmin et al. Lviv, 2012. 284 pp.
7. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. Methodical recommendations for digital rating of enterprises. *Economics. Finances. Law*. 2020. № 12/4. pp. 5–8. (in Ukrainian).
8. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. Methodical recommendations for digital assessment of social indicators of enterprises. *Economics. Finances. Law*. 2021, № 4. pp. 10–15. (in Ukrainian).

Oleksandr HRYHORIEV

Senior Lecturer, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1374-4450>

e-mail: Gri1970@ukr.net

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalya.petryshyn@gmail.com

Andrii TODOSHCHUK

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR DIGITAL RATING OF ECONOMIC INDICATORS OF ENTERPRISES

Introduction. The introduction of the economic rating will contribute to the centralization of control over the activities of economic entities by various state bodies. On the other hand, the economic rating will allow to avoid subjectivity in the evaluation of the economic activity of enterprises by state bodies and other subjects of economic activity and to establish a transparent and understandable work of the state bodies themselves for subjects of economic activity and society as a whole.

Purpose. It consists in a careful study and analysis of the international and domestic experience of rating the economic activity of enterprises according to economic and economic indicators in Ukraine in order to develop agreed and unified methodological recommendations for the ranking of business entities in the process of European integration of Ukraine.

Results. To determine the rating of the company by economic indicators, it is necessary to evaluate the main indicators of the economic activity of the enterprise, minimizing and simplifying their calculation, and to introduce a digital rating of the economic indicators of the company. With two-way communication between the enterprise and other market participants, this will simplify relations between them. On the other hand, state bodies will be able to direct the development of enterprises in the right direction, according to the adopted policy of socio-economic development.

Conclusions. The proposed methodological recommendations on the digital rating of the economic indicators of enterprises will allow to improve the legal framework for determining the rating of the enterprise to obtain a scale of reliability of the enterprise as a business entity, to eliminate significant problems of corruption in the distribution of financial funds, to improve financial and credit discipline, first of all, in the central authorities, and secondly in industries, regions, cities and credit institutions, etc.

Keywords: rating, criterion, indicator, economic rating